

УДК 94(37)

DOI: 10.5937/pr78-44943

Осврт

Иван Матић

Институт за политичке студије, Београд

РИМСКИ ГЕНС И ЊЕГОВ ЗНАЧАЈ ЗА РАЗУМЕВАЊЕ ДРЕВНОГ ДРУШТВА

**Осврт на књигу: Smith, Christopher J. 2006.
*The Roman Clan: The Gens from Ancient Ideology
to Modern Anthropology.*
Cambridge: Cambridge University Press, 409. стр.**

Правно-политичка инсти-туција римског клана (лат. *gens*) је још од раног модерног доба представљала значајан извор инспирације за бројне друштвене теоретичаре, који су у њој видели кључ, како за разумевање римског, тако и бројних других древних друштава. Генс, који постоји још од ране републике, а чији трагови у рудиментарнијим облицима се називају чак и пре периода тзв. римских краљева (лат. *reges*), се у основи може дефинисати као родовско-племенска групација чији чланови воде порекло од заједничког претка. Тумачење његовог опсега, историјског значаја и утицаја у модерној науци је тема књиге *Римски клан* класичног историчара Кристофера Џона Смита.

Смит почиње своју анализу истичући да је од свих римских институција генс она на коју се најчешће алудира, а која је истовремено најоскудније објашњена (Smith 2006, 1). Утолико, он наглашава да његова књига има двојаку улогу: како да утврди историјску реалност генса на основу оригиналних извора, тако и да образложи наше разумевање ове институције у модерном добу. Смит наводи да се генс типично дефинише као клан или лоза, при чему сам преферира термин клан будући да је, како тврди, сродство у оквиру ове институције било махом фиктивно (2). Као важан фактор историографије, он истиче да се подаци о раној историји Рима не смеју узимати здраво за готово, будући да први историјски списи потичу са краја трећег века пре н. е. Неспорне чињенице се

свакако тичу повезаности генса са патрицијатом и високим државним функцијама (3; 5).

Разматрајући историјску евиденцију, Смит најпре примећује њену оскудност и сведеност на свега неколико домена: наслеђе, симболе идентитета и религијске ритуале (Smith 2006, 9). Према највећем постојећем речнику латинског језика, *Thesaurus Linguae Latinae*, генс чини сродничку целину чији су мањи подеоци *familia*, *stirps* и *domus* (14). Најпрецизнију дефиницију ове институције даје Цицерон: *gentiles*¹ су они који најпре деле исти *nomen*;² затим, они који су рођени као слободни грађани,³ од чијих предака нико није био роб и коначно, који никада нису претрпели *diminutio capitis*⁴ (15). Смит истиче да су многи генсови недвосмислено припадали патрицијату (16), али доводи у питање тврдњу римског историчара Тита Ливија да су само патрицији поседовали ову институцију (9).

Nomen који су делили сви припадници једног генса се преносио мушком линијом (Smith 2006, 15; 20) и уведен је у шестом веку пре нове ере, при чему су раније историјске личности имале само једно име (нпр. Ромул, Рем и Лукомо). Нама позната три имена⁵ бивају уведена тек у трећем веку пре нове ере (18). Генс као институција има значајну улогу у систему наследства и као такав фигурира у Закону дванаест таблица, који је донео Децемвират 451. године пре н. е. Тако, на пример, трећи члан пете таблице, тј. V.3, успоставља пренос имовине тестаментом као основни; V.4 имовину покојника без тестаamenta и потомака гарантује његовим блиским сродницима;⁶ V.5 имовину покојника који, поред тестаamenta и потомака, нема ни блиске сроднике, преноси на клановске сроднике (23).⁷

Поред примарне улоге у преношењу имовине, генс је као сродничка институција био стриктно егзогаман: Ливије помиње

¹ Припадници једног истог генса.

² Име клана: на пример 'Јулије' у 'Гај Јулије Цезар' или 'Тулије' у 'Марко Тулије Цицерон'.

³ Овом одредбом бивају искључени *libertini* то јест ослобођени робови.

⁴ Ова римска казнена пракса је подразумевала губљење правног капацитета, при чему је њен најоштрији облик подразумевао губитак слободе, средњи – губитак грађанског статуса, а најблажи – губитак клановског, односно гентилног статуса.

⁵ Чине их *praenomen* (Гај – лично име), *nomen* (Јулије – име клана) и *cognomen* (Цезар – име породице).

⁶ Латински појам *agnati* се односи на припаднике исте породице то јест оне који деле *cognomen*: браћа и њихови потомци, као и сестре, али не и њихови потомци (због наследства у мушкој линији) (25).

⁷ Односно, *gentiles*, оне који имају исти *nomen*.

брак рођака седмог колена као аномалију (Smith 2006, 30), а Плутарх наводи женидбу богатим наследницама из истог генса као уступак (31). Смит наводи да је, за разлику од породице, генс био ацефална институција: историјски извори не помињу постојање фигуре која би се могла означити као *pater* или *princeps gentis* (34), међутим, легендарне генеалогije повезују постојеће генсове са древним историјским, па чак и митским фигурама: тако су, на пример, Фабији наводно били далеки потомци Херкула (36), док су Јулији водили порекло од Енеје (37). Интересантно је, пак, да је Луције Јуније Брут, који је свргао последњег римског краља,⁸ Тарквинија Охолог, био патрициј, те да генс Јунија не води порекло од њега и штавише, припада редовима плебејаца (39).

Поред правно-имовинске и сродничке улоге, генс је био и религијска институција: према Фесту, сви приватни ритуали су били везани за култове који су припадали генсовима и породицама у оквиру њих (Smith 2006, 44). Цицерон такође наводи да је гентилно гробље посматрано као таква светиња да би био грех у њега сахранити некога ко не припада генсу и не дели његове религијске ритуале (48). Смит примећује ову евиденцију о групном идентитету, али наглашава да она није искључиво везана за патрицијат и да се не тиче нужно само генса, него и фамилије (50).

Значајно питање у тумачењу историје генса је да ли се ова институција могла односити и на плебејце: Ливије у овом контексту цитира плебејског конзула Публија Деција Муса, који доводи у питање патрицијске привилегије, као што су генс и светковине. Мус тврди да су патрицији оригинално само били слободни грађани и, у одбрану сопственог статуса, наводи да је његов отац био конзул (Smith 2006, 55). Смит истиче да многе интерпретације овог цитата иду у смеру тврдње да је генс био искључиво институција патрицијата, те као контра-евиденцију наводи бројне плебејске генсове: поред поменутог генса Јунија, то су и Манлија, Клаудија, Корнелија и Тарквинија (59). Смитов закључак ове историјске анализе је да је генс имао разнородне улоге и функције у друштву, али да постојећа евиденција не може да поткрепи универзално веровање ране модерне

⁸ Латински појам *rex* описује древног поглавара једног полиса или скупине племена чији је ауторитет примарно војног и религијског, али не и цивилног карактера. Овај појам апроксимативно преводимо као 'краљ', али је важно имати у виду огромну разлику између функције и ауторитета ових античких римских поглавара и владара средњовековних феудалних краљевина, или, пак, раних модерних монархија.

историје у његову централност у стварању ране римске државе и њеном грађанском животу (64).

Смит тврди да жеља да видимо или створимо шаблоне доминира нашим мишљењем, те је опредељен да демонстрира да је ова жеља била посебно снажна у контексту генса. Тумачећи ране модерне ауторе, он почиње од Карла Сигоња, који се, налик Николу Макијавелију, дивио римским републиканским институцијама, нарочито након инклузије плебејаца и који је оштро осуђивао тиранију која је настала посредством аграрних и војних реформи у првом веку пре нове ере (Smith 2006, 68; 69). Смит Сигоњовом тумачењу трансформације републиканских институција супротставља надахнуто дело Ђанбатисте Вика, *Принципе нове науке* (73): Вико сматра да је ауторитет успостављан од мањих ка већим друштвеним јединицама, почињући од очева и њихових породица, преко кланова који окупљају оригиналну грађанску заједницу, до суверене власти (74).

Вико такође успоставља један од првих универзалних модела прогреса човечанства, од дивљаштва до цивилизације, чији примери су Грци и Римљани (Smith 2006, 75). Он сматра да су једини пуноправни римски грађани били патрицији, подељени по генсовима, као и то да су плебејци и клијенти (лат. *clientes*) били тек донекле интегрисани у римско друштво у замену за власништво над земљом и војну службу, али без пуних грађанских права и политичког представништва (76). Вико начелно стаје на страну плебејаца у њиховој борби за једнака права, али истовремено наглашава да такво проширење демократије мора деградирати у грађански рат из кога је успон Октавијана Августа био неминован (78).

Као првог правог представника „модерне античке историје”, Смит наводи Бартолда Георга Неибура, утолико што се овај враћа примарним изворима, признаје њихов проблематични статус, али и даље разматра како се истина на основу њих може извести (Smith 2006, 81). У његовој реконструкцији патрицијата је кључна идеја да су три римска племена, *Ramnenses*, *Titienses* и *Luceres*, оригинално живела географски одвојено, што објашњава различит симболични статус одређених генсова (82). Следећи античког историчара Дионизија, Неибур тврди да су три племена биле подељена на по десет курија,⁹

---

⁹ Лат. *curia* – овај појам је тешко одредити осим као подеок племена, односно скуп генсова, нарочито зато што су од изворних тридесет сачувана имена свега седам или осам. У републиканском периоду је постојала и куријатска скупштина са посебним овлашћењима.

те да је свака од њих била даље подељена на по десет генсова, чији су поглавари сачињавали 300 сенатора (83).

Према Неибуровом схватању, патрицији су имали генс, а клијенти су му припадали, док су плебејци настали од имиграната и покорених народа који нису могли да имају политичка права све до реформи које је спровео претпоследњи краљ, Сервије Тулије (Smith 2006, 83). Он такође примећује неизбежан распад аристократског система, будући да је до владавине Тарквинија Охолог пола генсова увелико нестало, док их је до Дионизијевог времена (1. век пре н. е.) опстало свега педесет (84). Смит наглашава да је Неибурова реконструкција раног римског система климава, али и да су његове грешке модерне на начин на који Викове нису, утолико што сувише растеже евиденцију и повезује њене делове који немају историјску везу (84).

Теодор Момзен се надовезује на Неибурову реконструкцију, али се његова донекле разликује: он плебејце и клијенте поистовећује и одбацује легендарне генеалогije генсова (Smith 2006, 85). Налик Вику, Момзен такође верује да је породица била основна јединица раног римског друштва, те да генс и патрицијат из ње проистичу, наглашавајући *agnati/gentiles* дистинкцију (86). На оба ова пруска историчара се у контексту тумачења Рима надовезује амерички антрополог Луис Хенри Морган: као неко ко је свој научни рад почео практичним изучавањем индијанских племена и њиховог унутрашњег уређења, Морган је дошао на идеју универзалног прогреса човечанства који подразумева паралелан развој технологије и институцију (90).

Он ову идеју развија у модел етничких периода, подељених на дивљаштво, варварство и цивилизацију, следећи Едварда Барнета Тајлора и Џона Лабока. Смит овај систем, према коме су сви развијени народи историјски морали да пређу раније стадијуме развоја у којима се налазе амерички Индијанци или аустралијски Аборигени сматра сувише шематским и интуитивним (Smith 2006, 92). Морганови кључни доприноси су историјски пренос имовине и права са женске на мушку линију, као и идеја да кланови древних народа (па тако и римски генсови) нису били сачињени од породица, већ од делова породица (93). Цитирајући Џорџа Грота и Момзена, Морган тумачи Клистенове реформе у Атини и реформе Сервија Тулија у Риму као коначни прелазак ових полиса са клановско-племенског система, заснованог на пореклу и сродству, на државни, заснован на територији и имовини (94; 96).

Смит Морганово *Древно друштво* назива начисто генијалним и потпуно неисторијским, наводећи да се генс о коме Морган пише провлачи кроз много различитих историјских периода, како у оквиру римског, тако и других друштава, због чега је његово третирање као институционалне парадигме клана проблематично (Smith 2006, 99). Смит се, пак, знатно краће, али и оштрије супротставља Фридриху Енгелсу, који, према његовом схватању потчињава и манипулише Морганову теорију ради извођења општије критике цивилизације и развоја државе и, цитирајући Артура Купера, наводи да је Морган који заузима место у марксистичкој теорији далеко отклоњен од правог Моргана, те закључује да антрополошки егалитарни генс увелико нема везе са историјским генсом у Риму (101).

Наспрам Енгелсу, француски историчар Нума Дени Фустел де Куланж тврди да је идеју о примитивном комунизму као претечи институисања приватне својине немогуће утемељити на основу историјске евиденције (Smith 2006, 102). Фустел де Куланж такође верује да генс потиче од породице и да је изворно аристократска институција. За разлику од Вика, он се противи револуционарима у које убраја плебејце и клијенте, наводећи да нису имали огњиште, претке, својину, породицу и закон (103). Смит описује Фустела де Куланжа као оклевајућег еволуционисту који је, као и Морган, жалио за нестанком друштва које је сам конструисао, тиме алудирајући на теоријску натегнутост бројних елемената у овим модерним тумачењима древних римских институција (104).

Смит напослетку разматра и енглеског антрополога Хенрија Самнера Мејна, чије дело *Древно право* описује као супротстављено концепту природног права на сличан начин на који је *Древни град* Фустела де Куланжа био супротстављен примитивном комунизму (Smith 2006, 105). Налик Моргану, Мејн је видео генс као изворно егалитаран, тако да је приватна својина у оквиру њега ницала временом (106). Са развојем римског права, Мејн инсистира на значају очувања римских грађана као правних ентитета чак и након њихове смрти, тако да њихови потомци, поред имовине, наслеђују и њихове дужности и одговорности (106). Смит цитира Томаса Траутмана, који антрополошки мото „од статуса до уговора” приписује Мејну, утолико што овај трасира историјску путању којом је обичајно право временом, кроз више политичких трансформација, постало позитивно право (107).

Мејн своју историјско-правну анализу закључује опсервацијом да је генс био правна фикција створена ради очувања имовине и статуса, те да су га ојачавале друге фикције, као што је усвајање;¹⁰ међутим, стриктан систем наследства у оквиру генса је неминовно морао доћи у колизију са вољом имућних појединаца, што је довело до успона тестаментна као правне институције, а тиме и до концепта отуђивости имовине и склапања уговора. Смит истиче да је у контексту римског генса, наспрам Моргана и Фустела де Куланжа, једини Мејн заправо писао историју, иако је то била крајње парцијална историја (Smith 2006, 108).

Окрећући се поређењу римског генса са атичким геносом, Смит наглашава да се у историји неки опскуран феномен не сме објашњавати другим који је још опскурнији (Smith 2006, 114): његов аргумент у овом поглављу је да, упркос сличним именима, историјска евиденција указује на бројне дискрепанције између ове две институције, услед чијег непознавања су их рани модерни историчари сувише олако сматрали паралелним. Он овде издваја Неибура, који је дошао до закључка да се ради о готово идентичној институцији (140).

Смит прекретницом у тумачењу геноса сматра критику француских историчара Буриоа и Русела, који су, вративши се оригиналној евиденцији, дошли до закључка да генос није био ништа друго до група која је преносила свештеничку функцију (118), те да та група није искључиво аристократска, нити да је сродство у оквиру ње стварно (121). Један од ретких описа геноса долази од самог Аристотела, који наводи да су Атињани подељени у четири племена, од које свако има три подеока (налик римским куријама), које су подељене на по тридесет геноса, у којима је по тридесет људи (121). Смит овај цитат без оклевања одбацује, тврдећи да се ради о филозофској реконструкцији која нема везе са историјском истином, уз појашњење да се само подела на четири племена и њихове трећине може сматрати тачном (122).

Надаље, Смит образлаже да опскурност бројних историјских извора чини немогућим да се конклузивно утврди које групације су

¹⁰ Усвајање у древном Риму није функционисало онако како га ми данас замишљамо: усвајани су безмало искључиво синови, и то не као бебе или деца, већ у раном зрелом добу – не зато што сами нису имали породице, већ зато што су потицали из скромнијих и бивали усвојени од стране утицајнијих и имућнијих.

биле геноси, које фратрије,¹¹ а које, пак, друге подгрупације у оквиру њих. Извори пак недвосмислено указују на везу између геноса и религије, са бројним култовима и аспектима грчких богова који су, налик приватним обредима римског генса, били у власништву партикуларних геноса. Повезаност између геноса и еупатрида, атичког племства, је пак опет нешто проблематичнија јер, како Смит тврди, иако је ова веза сматрана подразумевајућом, могу се навести бројни примери чланова престижних геноса који нису племићког порекла. Утолико, припадност геносу свакако представља статусни симбол, али не искључиво сталешки (Smith 2006, 133).

Рекапитулирајући однос између римског генса и атичког геноса, Смит узима у обзир аргументе у корист Неибуровог успостављања паралелизма ових институција: фиктивно сродство и митске претке, повезаност с религијом и, у неким случајевима, племићким пореклом. Иако не одбацује релевантност ових фактора, Смит наглашава да трајекторија развоја ових институција у историјском периоду онемогућава директну корелацију, утолико што је генс, за разлику од геноса, имао јасну улогу у наследном праву и давао је *nomen* који је обележавао ширу сродничку групу; с друге стране, Атињани су могли да буду примљени у генос, док таква церемонија у контексту римског генса није постојала (140).

Тумачећи археолошку евиденцију за постојање генса, Смит као пример наводи некрополу Остерија дел Оса из осмог века пре н. е. у којој се налази око шездесет махом богатих гробница од којих у свега шест покојници нису сахрањени ни са каквом имовином (Smith 2006, 148). Иако наглашава да биолошко и друштвено сродство сахрањених није могуће конклузивно утврдити, Смит прихвата археолошку интерпретацију према којој ова некропола осликава заједничко гробље једног генса, али је мање задовољан тврдњом да шест гробница без имовине наводно припада клијентима дотичног генса (149).

Друго значајно археолошко налазиште је у Сатрикум, где једна гробница садржи остатке неколико припадника римске друштвене елите из седмог века пре нове ере, што је могуће закључити на основу богате паноплије бронзаног наоружања и вредних украса. Можда је, пак, још интересантнија некропола у овом налазишту, која садржи остатке десетина Римљана евидентно сахрањиване кроз читав седми век пре н. е. (последња сахрана је ту обављена 610. пре н. е.) и то

---

¹¹ Братства – трећине на које су атичка племена била подељена.

тако да су најбогатији припадници групе сахрањени на крају, што демонстрира како очување групног идентитета кроз време, тако и њену интерну социјалну стратификацију (Smith 2006, 152).

Напоследку, Смит наводи археолошко откриће једног старог римског домаћинства које је опстало и развијало се од шестог века пре н. е. до другог века н. е. Његова структура и развој јасно илуструју да, чак и ако је гентилни егалитаризам у једном тренутку постојао, он бива неминовно историјски потиснут социјалном стратификацијом (Smith 2006, 155). Смит закључује да је археологија под утицајем антропологије погрешно реконструисала генс као егалитаран, иако евиденција указује на супротно. Утолико, он доводи појам „гентилног друштва” у питање, инсистирајући да је важно нагласити да ли се ради о општем клановско-племенском моделу, или пак о конкретно римском генсу, у ком случају је неопходно нагласити тачно из ког периода, имајући у виду његову историјску трансформацију (156).

У циљу развоја сопствене интерпретације места и улоге генса у институционалном систему римске републике, Смит најпре нуди кратак историјски преглед важних догађаја који су обележили рани развој Рима. Он наводи да је Ромул успоставио први римски поредак, а Нума Помпилије поставио темеље религијског система. Тул Хостилије и Анко Марције су спровели војне реформе и проширили римску територију и утицај, док се значајне цивилно-војне реформе приписују Сервију Тулију (Smith 2006, 176). Он је поделио војску на класе и центурије и успоставио четири урбана и прва рурална племена.¹² Последњи римски краљ, Тарквиније Охоли, је свргнут 509. пре нове ере (177).

Монархијска моћ у Риму је замењена једногодишњом представничком влашћу конзула, након чега је убрзо почела политичка борба између патриција и плебејаца, чије су примарне окоснице биле дуг, редистрибуција земље и политичке функције над којима су патрицији изворно држали монопол (Smith 2006, 179). Прва победа плебејаца је била обележена институисањем функције народних трибуна који су имали право вета, као и моћ да заступају грађане против властодржаца. Ретком инстанцом слагања патриција и плебејаца је успостављен децемвират 451. и 450. године пре н. е.

¹² Овде наилазимо на латински појам *tribus*, који се у оригиналном значењу односи на три племена чијим је спајањем Рим основан, а касније, у овом контексту, на територијалне јединице управе.

са улогом успостављања писаних закона. Упркос брзој пропасти децемвирата, Закон дванаест таблица који је он донео је остао на снази и изучава се и дан-данас као један од најважнијих историјских правних докумената (180).

Године 342. пре н. е. су успостављени закони под називом *leges Genuciae*, према којима је један од конзула морао бити плебејац, док су *leges Publiliae* из 339. пре н. е. позицију једног од цензора загарантовали плебејцима (Smith 2006, 181). Покушаји плебејаца да се изборе са дуговима су кулминирали законом *lex Poetilia*¹³ којим је укинут *pexit*, односно дужничко ropство. Законом *lex Ogulnia* из 300. године пре н. е. су плебејци примљени у врховна свештеничка звања, понтифе и аугуре (181). Смит наводи да, према једном тумачењу, значајни успеси плебејаца у четвртном веку нису радикално променили систем, те да су, штавише, трајно обезбедили утицај патриција компромисом, чији је производ било патрицијско-плебејско племство у коме су и сами плебејци чували статус успостављањем сопствених лоза (182). Тек су радикалније реформе које су се тичале редистрибуције земље¹⁴ потресле римски поредак и омогућиле најпре доживотну диктатуру Јулија Цезара, а касније и успон царства под Августом (182).

Разматрајући институцију курија, Смит цитира историчара Арналда Момиљана према чијем ставу није претерано рећи да бисмо у потпуности разумели политички систем римске републике када бисмо знали шта су биле курије. Утолико, Смит интерпретацију према којој су курије биле скупине генсова, назива модерним погађањем (Smith 2006, 184). Дионизије и Плутарх курије називају подеоцима римских племена (186), док Цицерон тврди да је Ромул ова три племена назвао по себи, Титу Тацију и Лукому (187). Према Ливију, успостављање курија је историјски блиско отмици Сабињанки, чија кључна дипломатска улога у склапању мира и алијансе између Римљана и Сабињана бива запамћена тиме што су курије именоване по њима (188).¹⁵

Дионизије курије алтернативно назива фратријама, доводећи их у везу са подгрупацијама атичких племена. Према Смиту, његова имагинативна реконструкција римског система представља више од збира делова које је пронашао у изворима, са значајном нотом грчких

---

¹³ 326. пре н. е. према Ливију, односно 313. пре н. е. према Варону.

¹⁴ Фламинијево из 232. пре н. е. и Грахове из 133. пре н. е.

¹⁵ Од тридесет, свега седам или осам имена је остало забележено: *Foriensis, Rapta, Veliensis, Velitia, Titia, Faucia, Accuelia, Tifata* (историчност овог последњег је сумњива).

паралела (Smith 2006, 192). Дионизије је тврдио да су курије, којих је укупно било тридесет, давале не само по десет сенатора, него и по десет гардиста.¹⁶ Растежући паралелу са фратријама, Дионизије је веровао да је припадност куријама захтевала грађански статус (195), али не и да су њихови чланови искључиво били патрицији (197).

Разматрајући појам *Quirites* који се односио на римску грађанску заједницу у војном контексту,¹⁷ Смит наводи да су чланови курија оригинално имали војну функцију која је временом превазиђена институисањем центуријатске организације, након чега се конотација појма *Quirites* преноси на политички и друштвени контекст (Smith 2006, 201). Смит наглашава да су курије истовремено биле друштвене групе, али и локације: поред наведених тридесет које одговарају првом значењу, постојале су и нпр. курија Хостилија и курија Јулија (у којој се састајао сенат) које одговарају другом (202). Он такође наводи да не постоји конклузивна евиденција према којој је тридесет курија било засновано на сродству, будући да нека од њихових имена (нпр. *Veliensis*) нису гентилна (205).

Религијски ритуали¹⁸ курија су, према Фесту, били одржавани о јавном трошку, за разлику од ритуала које су практиковали појединци, фамилије и генсови (Smith 2006, 206). Идеја да су курије биле скупине генсова долази од Аула Гелија, који наводи да се у центуријатској скупштини гласало према цензусу и годинама, у племенској¹⁹ према месту становања, а у куријатској скупштини према *genera hominum*²⁰ (211). Ова последња скупштина, *comitia curiata*, је евидентно постојала и у позној републици, мада су њене функције биле смањене и сведене, услед чега су делегиране на тридесет ликтора (215). Дионизије наводи да је Ромул опуномоћио курије да врше три функције: избор магистрата, ратификацију закона и објављивање рата, односно склапање мира. Према Фесту, свим куријама је управљао магистрат чија се функција звала *curio*

¹⁶ Гарда римских краљева, тзв. *Celeres* (дословно: 'хитри', мада су према Фесту (Smith 2006, 208) названи по Келеру, убици Рема), је бројала 300 људи (Дионизије прави паралелу са гардом спартанских басилеуса). Луције Јуније Брут, који је изгнао последњег римског краља, је тада био њен предводник (*tribunus Celerum*) (196).

¹⁷ *Populus Romanus* се односио на римске грађане у цивилном контексту.

¹⁸ Ови ритуали, *Fornacalia* и *Fordicidia*, су били примарно пољопривредног карактера.

¹⁹ Овде опет имамо касније значење појма *tribus* које подразумева градску или руралну регију.

²⁰ Смит образлаже да ова фраза није сасвим јасна, али да се ради о наследној скупштини која, пак, не мора окупљати генсове, а нарочито не искључиво патрицијске (211).

maximus; према Ливију, ова функција је била патрицијски монопол све док један плебејац није на њу изабран 209. пре нове ере (216).

Најважнија функција курија је био доношење акта *lex curiata*, који је магистратима пружао власт (*imperium*) (Smith 2006, 217). Виши магистрати, као што су били конзули, претори и цензори, су бирани од стране центуријатске скупштине; остале је бирала племенска скупштина, док је куријатска опуномоћавала све (218).²¹ Цицерон тврди да је ова скупштина бирала и прве трибуне плебса, али је ту функцију вероватно ипак вршила паралелна плебејска скупштина, *concilium plebis* (225). Будући да је куријатска скупштина постојала још за време краљева, док је центуријатску и племенску тек институисао Сервије Тулије, интересантно је то што је претходна, која је била наследног карактера,²² дуго наставила да коегзистира са каснијима, које су имовинског и територијалног (228).

У контексту односа патрицијата и земље, Смит наводи да је велика већина руралних трибуса припадала неком од генсова: тако је, на пример, трибус Клаудија издвојен за Апија Клаудија и његове следбенике; према Ливију, већ почетком петог века пре н. е. је постојало седамнаест трибуса (Smith 2006, 236). Ипак, међу именима трибуса не наилазимо на паралеле именима бројних генсова, а посебно оних утицајних, што води закључку да су одређени генсови били утицајнији у самом Риму, а други у територијама ван њега (237). Како Смит примећује, сам појам патрицијата је тешко одредити, јер иако су патрицији имали бројне друштвене привилегије,²³ на питање шта некога чини припадником овог staleжа се не може дати једноставан одговор (251).

Ливије тврди да је Ромул сачинио сенат од сто чланова; Цицерон овоме додаје да су први чланови сената названи „очевима” (лат. *patres*), а њихови потомци – патрицији (Smith 2006, 252). Дионизије прави паралелу са Атином и патриције изједначава са еупатридима, међутим, према његовом тумачењу су постојали патрицији који нису

---

²¹ Чак ни конзул није могао да започне своје активности пре него што би *lex curiata* био донет од стране куријатске скупштине. Чувен је пример Марка Фурија Камила, који је, чак и као носилац тада привремене функције диктатора, сачекао *lex curiata* пре него што је пошао у одбрану Рима од Гала 390. пне. (220).

²² Римски грађани који нису могли да утврде своју припадност некој од курија су били звани *stulti* (дословно: глупи), што указује на подразумевани значај ових институција (229).

²³ Између осталог, патрицији су чак носили и посебну сандалу, *calceus patricius*, као симбол свог staleжа.

били сенатори (253). Ово додатно компликује чињеница да рани *Fasti Capitolini*, листа магистрата на високим функцијама у Риму, бележе бројна плебејска имена (255). Према Ливију, Апије Клаудије је навео да религијско покровитељство за избор магистрата (лат. *auspicia*) искључиво припада патрицијама, као и високе свештеничке функције (259).

До 337. године пре нове ере, плебејци су стекли једнак приступ свим магистратурама осим привременог властодршца (лат. *interrex*) који је биран у ретким тренуцима политичке нестабилности (Smith 2006, 270). За ратификацију било ког закона који би донела центуријатска или куријатска комисија је такође био неопходан декрет *patrum auctoritas*, за који се не зна како је тачно функционисао, те да ли је био различит од неке врсте племићког вета (273). Према Смиту, Дионизије овај појам користи преко шездесет пута и погрешно га идентификује са пробулеутичким декретом атинске скупштине (274).

Ране историјске дистинкције између патриција и плебејаца су успостављане на основу магловитих одредби у класичним изворима. Смит образлаже да је модерна историја увелико одбацила Неибурову и Момзенову реконструкцију према којој су патрицији били изворни творци Рима, а плебејци настали интеграцијом миграната и припојених народа (Smith 2006, 275). Он примећује да су патрицији неуспешно покушавали да успоставе ексклузивну дефиницију сопственог сталежа, те да је чак и забрана бракова између патриција и плебејаца била краткотрајна (279). Патрицији су изгубили борбу око земљопоседништва и политичких и религијских функција. Утолико, њихова историја се може посматрати као постепен губитак моћи коју су стекли под краљевима: 342. пре н. е. је чак и функција једног од конзула отворена за плебејце, док је 172. пре н. е. успостављено да један од конзула мора бити плебејац (280).

У контексту војне организације, Смит као извор за реформе које је спровео Сервије Тулије наводи Ливија и Дионизија, према којима је римско грађанство цензусом подељено на 80 центурија тешке пешадије, и 90 центурија лаке, са 18 центурија коњице (Smith 2006, 283).²⁴ Према неким изворима римска армија из шестог века пре н. е. је бројала три хиљаде људи, а у петом веку пре н. е. је повећана на шест хиљада (285). Ова „изворна армија”, за разлику од каснијих

²⁴ Римску коњицу (*equites*) из периода позног краљевства и републике је чинило искључиво племство.

манипли и легија, је била опремљена налик грчким хоплитским фалангама (286). Насупрот тврдњама бројних историчара, међутим, Смит тврди да рана римска војска није могла функционисати као фаланга, зато што фаланга у то време ни сама није била довољно развијена (288).

Повезаност римске војске са гентилним системом долази до изражаја у кампањи генса Фабија против града Веји. Ово је јединствено забележен случај у коме је један генс деловао наизглед независно и самоиницијативно, водећи неку врсту приватног рата против римских ривала (Smith 2006, 290). Генс Фабија је започео своју кампању 478. пре н. е. и извојевао неколико победа против Вејана, након чега је претрпео тежак пораз у коме је већина његових припадника страдала (291). О ранијој моћи и утицају овог генса говори чињеница да је један од конзула њему припадао сваке године од 485. до 479. пре нове ере (291).

Иако су генсови били формално ацефални утолико што нису имали званичног поглавара, неки појединац у оквиру њих је могао да ступи на позицију од посебног утицаја, као у овом случају (Smith 2006, 291). Према Ливију, Каесо Фабије је понудио сенату да његов генс поведе рат против града Веји независно од остатка римске војске: војска Фабија је испраћена до капија Рима, уздигла је утврђени логор на реци Кремери и успешно ратовала две сезоне, све док није упала у заседу и претрпела погубан пораз. Наводно је само један члан генса преживео, што одговара историјским подацима, будући да се управо он, Квинт Фабије, појављује у 467. пре н. е. као високи магистрат (292).

Неколицина археолошких открића у Сатрикуму указује на то да ово није била једина инстанца гентилне армије (Smith 2006, 294). Смит отуд закључује да је рана римска армија имала „званичну” компоненту, као и родно повезане приватне армије генсова које вуку порекло из ранијих облика друштвене организације (295), те да из свега овога следи да су неки генсови били довољно богати да поседују значајне делове римског земљишта, довољно утицајни да монополизују политичке функције и довољно моћни да независно воде војне походе и кампање (297).

У последњем поглављу *Римског клана*, Смит истиче да је добра уређеност историјског генса један од разлога што је Рим у целини био толико успешан (Smith 2006, 299), иако је био фатално изазван изнутра од стране оних који су хтели да збаце стеге гентилног

друштва и споља од стране оних који су покушавали да стекну његове привилегије, као што су политичке и религијске функције (300). Утолико, рани резултат сукоба између патриција и плебејаца није била општа демократизација римског друштва, него благо проширење елите која је управљала Римом (301). Смит закључује да Рим у трећем веку пре н. е. постаје патрицијско-плебејска аристократија, то јест, да олигархија патриција бива замењена олигархијом патриција и неких плебејаца, постављајућу темеље за каснији распад републике (320).

---

* Овај рад је примљен 7. јула 2023. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. новембра 2023. године.